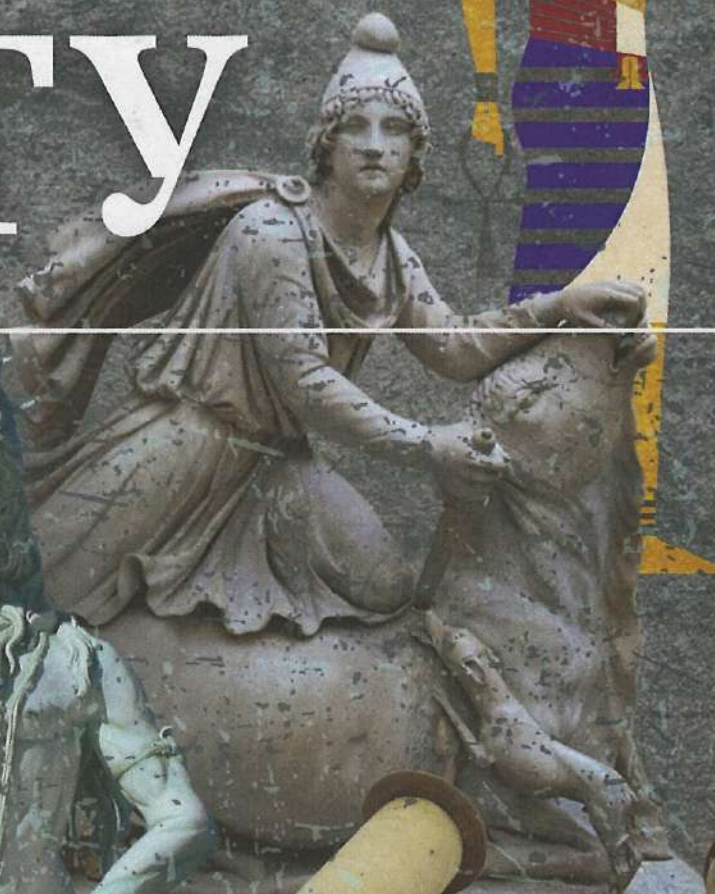

М. В. Лубська, Д. В. Білозор
В. І. Лубський, О. О. Кудин, Т. І. Лубська

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ СВІТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет
Кафедра релігієзнавства

М. В. Лубська, Д. В. Білозор,
В. І. Лубський, О. О. Кудин, Т. І. Лубська

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ СВІТУ

Навчально-методичний посібник
для студентів філософського факультету

За редакцією доктора філософських наук,
професора, академіка АНВОУ *М. В. Лубської*

Видавництво
"Центр учбової літератури"
Київ — 2022

УДК 2(075.8)

I-90

Рецензенти:

Лозко Г. С. — доктор філософських наук, професор;

Стадник М. М. — доктор філософських наук, професор;

Ломачинська І. М. — доктор філософських наук, професор.

Автори:

Лубська М. В. — доктор філософських наук, професор;

Білозор Д. В. — кандидат філософських наук, доцент;

Кудин О. О. — кандидат філософських наук, доцент;

Лубський В. І. — доктор філософських наук, професор;

Лубська Т. І. — магістрантка.

I-90 **Історія релігій світу** : навч.-методич. посібник для студентів філософського факультету / М. В. Лубська, Д. В. Білозор, О. О. Кудин, В. І. Лубський, Т. І. Лубська / за ред. докт. філософ. н., проф. М. В. Лубської: . Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2022. 852 с.

ISBN 978-611-01-2601-4

УДК 2(075.8)

ISBN 978-611-01-2601-4

© Лубська М. В., Білозор Д. В., Кудин О. О.,
Лубський В. І., Лубська Т. І., 2022.
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2022.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ, ЇЇ ПРЕДМЕТ І ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА..	7
1.1. Історія релігії в системі гуманітарного знання.....	7
1.2. Становлення історії релігії як наукової дисципліни.....	9
1.3. Об'єкт, предмет історії релігій, структурні системи релігієзнавства.....	10
1.4. Понятійно-категоріальний апарат історії релігії.....	14
1.5. Академічна форма історії релігії: особливі риси, методи, принципи.....	16
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література.....</i>	<i>21</i>
РОЗДІЛ 2 РЕЛІГІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ І ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН.....	25
2.1. Релігія як предмет релігійно-історичних досліджень.....	25
2.2. Концепції релігії.....	26
2.3. Релігія як особистісний і соціальний феномен.....	35
2.4. Структурно-функціональний аналіз релігії.....	39
2.5. Структура релігійного комплексу: огляд різноманітних теорій.....	48
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література.....</i>	<i>52</i>
РОЗДІЛ 3 ТЕОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ РЕЛІГІЇ.....	56
3.1. Час виникнення релігії: основні гіпотези.....	56
3.2. Психологічні, гносеологічні, онтологічні, соціокультурні передумови виникнення історії релігій.....	57
3.3. Основні теорії походження релігії.....	59
3.4. Релігійні традиції і історичний процес.....	67
3.5. Типологія релігії, принципи та критерії класифікації форм релігії і основні моделі класифікації форм релігії.....	72
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література.....</i>	<i>74</i>
РОЗДІЛ 4 НАУКОВО-ІСТОРИЧНА І БОГОСЛОВСЬКО-ТЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВІ РЕЛІГІЇ.....	78
4.1. Передумови науково-теоретичного вивчення релігії.....	78
4.2. Історія релігії і теологія: загальне та особливе.....	97
4.3. Специфіка релігійного світосприйняття та світорозуміння.....	102

4.4. Основні підходи щодо тлумачення сутності релігії і визначення релігії: теологічна інтерпретація релігії.....	116
4.5. Синкретизм первісної культури і релігійної практики.....	126
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	135
РОЗДІЛ 5 РАННІ ФОРМИ ВІРУВАНЬ І КУЛЬТІВ	139
5.1. Процес становлення релігійних вірувань первісної епохи.....	139
5.2. Особливості міфологічного мислення, його роль в становленні релігійних вірувань та уявлень	140
5.3. Первісні форми релігії як вираз архаїчних соціальних структур	141
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	149
РОЗДІЛ 6 ФЕНОМЕН ЯЗИЧНИЦТВА В ІСТОРІЇ РЕЛІГІЇ.....	153
6.1. Язичництво як система світорозуміння давніх цивілізацій.....	153
6.2. Соціум, культури, цивілізація народів Двуріччя.....	159
6.3. Шумерська література про релігійне уявлення та культури	161
6.4. Відродження Вавилону та формування культу бога Мардука.....	162
6.5. Вплив релігії Месопотамії на релігії інших народів	164
6.6. Давньоєгипетська цивілізація, її відображення в міфах, віруваннях, ритуалах.....	167
6.7. Давньогрецька релігія	175
6.8. Давньоримська релігія	183
6.9. Релігія давніх скандинавів і германців.....	189
6.10. Релігія давніх кельтів	194
6.11. Язичницька релігійність східних слов'ян	199
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	203
РОЗДІЛ 7 РЕЛІГІЙНІ ПОБУДОВИ ІНДІЇ	208
7.1. Виникнення індоарійської культури	208
7.2. Основні положення Вед.....	208
7.3. Релігійна система індуїзму	212
7.4. Особливості віровчення в індуїзмі	214
7.5. Брахманізм	225
7.6. Джайнізм	228
7.7. Сикхізм	230
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	233
РОЗДІЛ 8 РЕЛІГІЙНІ УЯВЛЕННЯ КИТАЮ І ЯПОНІЇ.....	237
8.1. Витоки традиційної китайської космології.....	237
8.2. Характерні риси конфуціанства як релігії	240
8.3. Особливості філософського даосизму і релігійного даосизму	246

8.4. Особливості філософських концепцій конфуціанства та даосизму.	251
8.5. Основні тенденції сучасних релігійних традицій Китаю	254
8.6. Релігійні традиції Японії.....	257
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>268</i>
РОЗДІЛ 9 РЕЛІГІЙНІ СИСТЕМИ ІРАНУ	272
9.1. Релігія давнього Ірану – зороастризм.....	272
9.2. Особливості зороастрийського віровчення.....	279
9.3. Релігійні системи Ірану від Середньовіччя до наших часів	289
9.4. Загальна характеристика історико-релігійного стану Ірану періоду середини-кінця ХХ ст.	302
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>307</i>
РОЗДІЛ 10 РЕЛІГІЙНІ ТРАДИЦІЇ ІУДАЇЗМУ	310
10.1. Становлення іудейської монотеїстичної релігії	310
10.2. Історичні етапи іудаїзму	311
10.3. Розвиток іудейського віровчення.....	326
10.4. Іудейські священні книги: іудейська Біблія.....	334
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>338</i>
РОЗДІЛ 11 БУДДИЗМ	342
11.1. Причини та соціокультурні умови виникнення буддизму	342
11.2. Особистість Будди, буддійська традиція про засновника буддизму Сідхартху Гаутаму.....	343
11.3. Історичні умови поширення буддизму.....	346
11.4. Основні напрямки в буддизмі	348
11.5. Віровчення буддизму	350
11.6. Загальна характеристика священної книги буддизму — Трипітаки	366
11.7. Тибетський буддизм.....	368
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>383</i>
РОЗДІЛ 12 ІСЛАМ	386
12.1. Соціально-історичні умови виникнення ісламу	386
12.2. Життя та проповідь Мухаммеда	389
12.3. Соціально-історичні умови поширення ісламу	392
12.4. Коран – священна книга мусульман.....	415
12.5. Особливості віровчення, культу і організації ісламу	419
12.6. Основні течії в ісламі: сунізм, шиїзм, їх порівняльна характеристика ..	425
12.7. Мусульманські релігійно-політичні рухи	437

РОЗДІЛ 13	ВИНИКНЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА	443
13.1.	Історіографія виникнення християнства.....	443
13.2.	Історичні, міфологічні, євангельські інтерпретації особистості.....	448
13.3.	Основні ідеї християнства	455
13.4.	Загальна характеристика Біблії, канонічних книг Нового завіту	458
13.5.	Еволюція християнства в процесі його формування	469
13.6.	Основні положення християнського віровчення.....	491
	<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>504</i>
Підрозділ 13.1	ПРАВОСЛАВ'Я.....	509
13.1.1.	Виникнення православ'я.....	509
13.1.2.	Вселенське православ'я	510
13.1.3.	Особливості православного віровчення і культу	520
13.1.4.	Витоки українського православ'я.....	523
	<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>528</i>
Підрозділ 13.2	КАТОЛИЦИЗМ.....	533
13.2.1.	Особливості Римсько-католицької церкви.....	533
13.2.2.	Особливості католицького віровчення і культу	537
13.2.3.	Католицькі ордени ченців.....	553
13.2.4.	Організаційна структура Римсько-католицької церкви.....	554
	<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>558</i>
Підрозділ 13.3	ПРОТЕСТАНТИЗМ.....	564
13.3.1.	Релігійна реформація в Європі.....	564
13.3.2.	Ранній протестантизм: особливості віровчення та культу	565
13.3.3.	Пізній протестантизм: особливості віровчення та культу.....	569
13.3.4.	Інші протестантські напрями	577
	<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>578</i>
РОЗДІЛ 14	СУЧАСНІ НЕТРАДИЦІЙНІ ТА РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ	583
14.1.	Тенденції змін в діяльності релігійних організацій	583
14.2.	Загальні риси неорелігій	591
14.3.	Основні моделі класифікації неорелігій, їх критерії.....	593
14.4.	Релігії орієнтального напрямку.....	596
14.5.	Синтетичні релігії.....	599
14.6.	Езотеричні об'єднання і течії.....	601
	<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	<i>603</i>
РОЗДІЛ 15	РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	607
15.1.	Тенденції релігійно-правового процесу в Україні	607

15.2. Стан та динаміка релігійності в Україні.....	619
15.3. Вплив державно-конфесійних відносин, політики й релігійно-соціальних ідеалів на духовне життя українського суспільства .	624
15.4. Свобода совісті: історично-релігієзнавче осмислення	636
15.5. Релігійна свобода і релігійні права людини в Україні.....	642
15.6. Релігійні організації в політичних реаліях України.....	651
<i>Теми рефератів. Питання. Завдання. Тести. Рекомендована література....</i>	656
Основна використана література	660
СЛОВНИК БІБЛІЙНИХ КРИЛАТИХ СЛІВ	666

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

М. В. Лубська, Д. В. Білозор,
В. І. Лубський, О. О. Кудин, Т. І. Лубська

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЙ СВІТУ

Навчально-методичний посібник
для студентів філософського факультету

За редакцією доктора філософських наук,
професора, академіка АНВОУ *М. В. Лубської*

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 06.06.2022 р. Формат 70x100 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 69,25. Тираж 100 прим.

ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.

Лубська Марія Володимирівна,

доктор філософських наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, головний науковий консультант Головного науково-експертного управління відділу гармонізації законодавства України з країнами ЄС та захисту прав людини і громадянина Апарату Верховної Ради України. Автор більше 140 наукових та науково-методичних праць з релігієзнавства та права. Коло наукових інтересів становлять дослідження в галузі мусульманського права, історії релігії, проблеми релігії та права, канонічного права, свободи совісті.

Білозор Дмитро Володимирович,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Автор понад 50 наукових та науково-методичних праць з філософії та релігієзнавства. Коло наукових інтересів становлять дослідження у сфері релігієзнавства, ісламознавства, філософії.

Лубський Володимир Іонович,

доктор філософських наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України. Автор більше 250 наукових та науково-методичних праць з релігієзнавства, мусульманського права та історії релігії. Коло наукових інтересів становлять дослідження в галузі історії релігії, проблеми релігії та права, ісламу, релігійно-філософських аспектів війни і миру.

Кудин Олександр Олександрович,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця. Закінчив філософський факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також юридичний факультет Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за спеціальністю «Правознавство».

Лубська Тетяна Ігорівна,

магістрантка Академії мистецтв м. Братислава (Словаччина), учасниця наукових конференцій, автор 18 наукових і навчально-методичних праць. Коло дослідницьких інтересів становить історія і філософія релігій.